

lindeki "arzu'l-kırâe" ile karıştırılmaması gerektiğini söyler. İlk usul âlimlerinin çoğu arzu'l-münâveleyi semâ mertebesinde kabul etmiştir (Hâkim en-Nisâbü'rî, s. 256-257). Hâkim en-Nisâbü'rî kendi devrinde bu yöntemin kötüye kullanıldığını, Süfyân es-Sevrî, Evzâî, Abdullah b. Mübârek, Ebû Hanîfe, İmam Şâfiî, Büveytî, Müzenî, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhûye, Yahyâ b. Yahyâ ve İmam Mâlik'in arzı semâdan aşağı mertebede gördüklerini, kendisinin de onlara katıldığını söyler. c) Hoca öğrencisine istinsah etmesi için verdiği kitabı onun rivayet etmesine izin vermekle beraber öğrencisinden geri alır. Eğer öğrenci, daha sonraki bir zamanda hocasının kendisine verdiği nüsha ile karşılaştırılmış bir kopyasını güvenilir bir şekilde elde ederse ondan rivayette bulunması câizdir. Fakat bu kopya hocanın nüshasının aynı olmadığı için bu yöntem de anılan yöntemlerden aşağı mertebededir. d) Öğrencinin hocaya bir nüsha vererek ondaki hadislerin hocanın rivayeti olduğunu söylemesi ve bu nüshayı kendisine münâvele yoluyla vermesini ve rivayetine müsaade etmesini istemesidir. Hoca da nüshayı incelemeyen rivayetine izin verir. Hatîb el-Bağdâdî ve İbnü's-Salâh bu yöntemin câiz olmadığını söylerler.

İcâzetsiz münâvele (münâvele mücerrede) hocanın talebeye sadece bir nüsha verip, "Bunlar benim rivayetlerimdir" demesi, ancak bunun rivayetine icâzet verip vermediğini söylememesidir. Râmhürmüzî ve Hatîb el-Bağdâdî bunun câiz olduğunu belirtmekte, hatta Râmhürmüzî, hocanın bunları rivayet etmemesini söylese bile öğrencinin rivayet edebileceğini belirtmektedir (*el-Muḥaddisü'l-fâsil*, s. 451). İbnü's-Salâh icâzetsiz münâveleyi câiz görenleri ve görmeyenleri zikretmektedir (*Mukaddime*, s. 84-85). Münâvele yöntemiyle alınan rivayetleri naklederken hangi lafızların kullanılacağı tartışılmıştır. İcâzetli münâveleyi semâ mertebesinde kabul edenler onun semâda olduğu gibi "hadde-senâ, ahberenâ, enbeenâ" gibi tabirlerle rivayet edilebileceğini ileri sürer. İmam Mâlik ve İbn Şihâb ez-Zührî bunlardandır. İbnü's-Salâh, âlimlerin büyük çoğunluğu gibi kendisinin de icâzetsiz münâveleyi semâa yakın bir derecede görmediğini ve bir rivayetin münâvele yoluyla alındığını gösteren lafızlar kullanılması gerektiğini belirtmektedir. Münâvele için özel bazı lafızlara yer veren hadisçiler olmuştusa da bu konuda standart bir kullanım sağlanamamış, bir rivayetin münâvele yoluyla alındı-

ğını açıkça gösteren ifadeler kullanılmamasının daha doğru olacağı kabul edilmiştir.

#### BİBLİYOGRAFYA :

Râmhürmüzî, *el-Muḥaddisü'l-fâsil* (nşr. M. Accâc el-Hatîb), Beyrut 1404/1984, s. 435-458; Hâkim en-Nisâbü'rî, *Ma'rifetü 'ulûmi'l-ḥadîs* (nşr. Seyyid Muazzam Hüseyin), Haydarâbâd 1935 → Medine - Beyrut 1398/1977, s. 256-261; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye* (nşr. Muhammed Hâfız et-Ticânî), Kahire 1972, s. 466-476; Kâdî İyâz, *el-İlmâ' (nşr. Seyyid Ahmed Sakr)*, Kahire 1389/1970, s. 82-83; İbnü's-Salâh, *Mukaddime*, Beyrut 1398/1978, s. 79-85; Şemseddin es-Sehâvî, *Fethu'l-muğîs* (nşr. Ali Hüseyin Ali), Beyrut 1412/1992, II, 284, 318; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehhâb Abdüllatif), Kahire 1385/1966, I, 44-45; Ahmed Muhammed Şâkir, *el-Bâ'isü'l-ḥaşiş*, Beyrut 1370/1951, s. 123; Rif'at Fevzi Abdülmutta-lib, *Tevşiku's-sünne fi'l-karni's-şânî el-ḥicrî*, Kahire 1400/1981, s. 205-212; Talât Koçyiğit, *Hadis İstılahları*, Ankara 1980, s. 282-286.



SALAHATTİN POLAT

### MÜNÂVÎ, Muhammed Abdür-raûf (محمد عبد الرؤف المناوی)

Zeynüddin Muhammed Abdür-raûf  
b. Tacil'arîfîn b. Nüriddin Ali  
el-Münâvî el-Haddâdî  
(ö. 1031/1622)

Hadis âlimi, fakih ve sûfi.

952'de (1545) Kahire'de doğdu. Büyük dedesi Şehâbeddin Ahmed, VII. (XIII.) yüzyılda Tunus'taki Haddâde köyünden Mısır'daki Münyetü Benî Hasib'e gelip yerleştiği için Haddâdî ve Münâvî (Münevî), ayrıca Kâhîrî ve Şâfiî nisbeleriyle anılmıştır. Babası, dedesi ve büyük dedeleri de tanınmış âlimlerden olan Münâvî küçük yaşta Kur'ân-ı Kerim'i ve hadis, fıkıh, nahiv gibi ilimlere dair bazı metinleri ezberledi. Başta Arap diline dair ilimleri okuduğu babası ve en çok faydalandığı hocası Şemseddin er-Remlî olmak üzere Muhammed b. Sâlim et-Tablâvî, Muhammed b. Ali el-Bekrî ve Nüreddin İbn Gânim gibi âlimlerden tefsir, hadis, fıkıh ve tasavvuf okudu. Kendisinden oğulları Tâceddin Muhammed ve Zeynelâbidîn ile Süleyman el-Bâbilî, Ahmed b. Muhammed el-Makkarî ve Üchürî faydalandı. Müctehid hâfızların sonuncusu kabul edilen Münâvî hadiste ve "zamanın Şâfiisi" diye anılacak kadar fıkıhta söz sahibi olduğundan mezhebinin tercihlerine aykırı da olsa daha sahih gördüğü hadisleri belirtmekten geri kalmadı. Tasavvuf terbiyesini Abdülvehhâb b. Ahmed eş-Şarânî'den aldı ve Halvetiyye, Bayramiyye, Şâzeliyye, Nakşibendiyye tarikatlarına intisap etti. Şâfiî nâibliğiyle görevlendirilen Münâvî bu görevi bırakarak evine

kapandı ve telifle meşgul oldu. Uzun süre kaldığı uzletten çıktıktan sonra Sâlihiyye Medresesi'nde hocalık yapmaya başladı. Münâvî 23 Safer 1031'de (7 Ocak 1622) Kahire'de vefat etti ve bugün Zâviyetü'l-Münâvî diye bilinen yere defnedildi. Babası ve iki oğlu da orada medfundur. Düşmanlarından birinin Münâvî'yi zehirlediği, tedavi maksadıyla aldığı ilaçlar dolayısıyla çok zayıfladığı ve sonunda öldüğü zikredilmektedir (Muhibbî, II, 413). Oğullarından Zeynelâbidîn fıkıh, ferâiz ve hesap alanında iyi yetişmiş bir âlim, Halvetiyye tarikatına mensup bir zâhid olup Münâvî'nin sağlığında vefat etmiştir (ö. 1026/1617). Babasının hayatına dair *İ'lâmü'l-ḥadîr ve'l-bâdî bi-tercemeti 'Abdirra'ûf el-Münâvî el-Haddâdî* adlı bir eser kaleme alan (Ârif Hikmet Ktp., nr. 3758) diğer oğlu Tâceddin Muhammed de İbnü'l-Fârız'ın *et-Tâ'îyyetü'l-küb râ* adlı kaside-sini şerhetmiş, babası hayatının son yıllarında rahatsızlandığında eserlerinin telifine yardım etmiştir.

**Eserleri. A) Hadis. 1. Feyzü'l-ḳadîr şerḫu'l-Câmi'i's-şâgîr.** Süyûtî'ye ait eserin şerhleri arasında en çok kabul görenidir. Münâvî hadisleri genişçe şerhetmiş, bazı yerlerde hadislerin râvileri hakkında bilgi vermiş, ancak çok defa hadisin sıhhatine dair görüş belirtmemiştir. Eser Alkamî'nin *el-Kevkebü'l-münîr fi şerḫi'l-Câmi'i's-şâgîr'i* ile (Kahire 1329), ayrıca sayfaların üst tarafında *el-Câmi'u's-şâgîr'in* metniyle birlikte altı cilt (Kahire 1356, 1357; Beyrut 1391/1972) ve Hamdî ed-Demirtaş Muhammed tarafından on üç cilt (Mekke-Riyad 1418/1998) halinde yayımlanmıştır. İbnü's-Siddîk Ebü'l-Feyz, bu kitaba *el-Müdâvî li-'ileli'l-Münâvî* adıyla dört büyük cilt hacminde bir hâşiyeyazarak Münâvî'nin hadisleri değerlendiren yaptığı hataları göstermiştir ('*Ali b. Ebi Tâlib*, neşredenin girişi, s. 17). 2. *et-Teysîr bi-şerḫi'l-Câmi'i's-şâgîr.* Fazla geniş bulunduğu *Feyzü'l-ḳadîr'i* bu çalışmasında üçte bir nisbetinde ihtisar eden Münâvî bu defa hadislerin sıhhat derecesini titizlikle belirtmiştir. Eser iki cilt olarak yayımlanmıştır (Hindistan 1286 [taş baskısı]; → Di-maşk, ts. [el-Mektebü'l-İslâmî]; Bulak 1286; Kahire 1980; Riyad 1408/1988). Mustafa Muhammed Amâre kitabı *Muḥtaşaru Şerḫi'l-Câmi'i's-şâgîr* adıyla ihtisar etmiştir (I-II, Kahire 1373). 3. *el-Câmi'u'l-ezher min ḥadîsi'n-nebiyyi'l-enver.* Müellif bu eserinde 30.000 hadisi derlemiş, bunlardan Süyûtî'nin *el-Câmi'u'l-kebir*'inde bulunmayanları göstermiş ve hadislerin sıhhat derecesini belirtmiştir (I-III,

MÜNÂVÎ, Muhammed Abdürraûf

Kahire 1400/1980). Abbas Ahmed Sakr ve Ahmed Abdülcavâd, *el-Ehâdisü'l-mevzû'a mine'l-Câmi'i'l-kebir ve'l-Câmi'i'l-ezher* adlı çalışmalarında bu eserde 487 mevzû rivayet tesbit etmişlerdir (Beyrut 1409/1988, 1414/1994). Münâvî, *el-Câmi'u's-şâgîr*'in zeyli üzerine *Miftâhu's-sa'ade bi-şerhi'z-ziyâde* adıyla yarım kalmış bir şerh daha yazmıştır. **4.** *Künûzü'l-ḥakâ'ik min ḥadîsi ḥayri'l-ḥalâ'ik*. 1026 (1617) yılında tamamladığı bu eserde müellif kırk dört hadis kitabından seçtiği kısa metinli, bir kısmı zayıf ve mevzû (Abdülhay el-Kettânî, II, 561) 10.349 hadisi sahâbî râvisini de zikretmeden alfabetik olarak sıralamış ve bunların hangi hadis kitaplarında yer aldığını rumuzlarla göstermiştir (İstanbul 1285; Bulak 1286; Kahire 1305, 1321, 1323, 1330 [*el-Câmi'u's-şâgîr*'in kenarında]; nşr. Mahmûd Muhammed ez-Zenârî [?], Beyrut-Kahire 1405/1985; nşr. Ebû Abdurrahman Salâh b. Muhammed b. Uveyza, I-II, Beyrut 1417/1996). Abdülganî en-Nablusî, *Kenzü'l-ḥakki'l-mübîn fi ehâdisi seyyidi'l-mürselin* adlı çalışmasında eserdeki 3800 hadisi bir araya getirmiştir (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 417, Lâleli, nr. 629, Pertev Paşa, nr. 298). **5.** *el-Fethu's-semâvî bi(ḥ)-tahrîci ehâdisi Tefsiri'l-Ḳâdî'l-Beyzâvî*. Münâvî bu eserde tefsirde geçen, mükerrerleriyle birlikte 1051 merfû, mevkuf ve maktû rivayeti değerlendirmiş, bunları tahrir ederken Zemahşerî'nin *el-Keşşâf*'i üzerine Abdullah b. Yûsuf ez-Zeylai ve İbn Hacer el-Askalânî'nin yaptığı tahrirlerden, Tîbî ve İbnü'l-İrâkî'nin aynı esere dair hâşiyelerinden ve Süyûtî'nin Beyzâvî tefsirine yazdığı hâşiyeden büyük ölçüde faydalanmıştır. Ahmed Müctebâ b. Nezîr es-Seleffî'nin eser hakkında yaptığı yüksek lisans çalışması yayımlanmıştır (I-III, Riyad 1409). **6.** *el-İthâfâtü's-seniyye bi'l-ehâdisi'l-ḳudsîyye* (Haydarâbâd 1323; nşr. Muhammed Münîr ed-Dımaşki, Kahire 1354/1935, nâşirin eser üzerindeki *en-Nefeḥâtü's-selefiyye* adlı şerhiyle birlikte, 1380/1961, 1393; Dımaşk-Beyrut 1403/1983; nşr. Muhammed Aff Za'bî [?] Cidde 1403/1983, 1407/1987). Hasan Hüsnü Erdem, *İlâhî Hadisler* adlı kitabında (Ankara 1952) bu eseri esas almıştır. **7.** *el-Meḥâlibü'l-'aliyye fi'l-ed'iyeti'z-zehiyyeti'l-muhteteme bi'l-ehâdisi'l-ḳudsîyye* (Haydarâbâd 1323). **8.** *İm'ânü (İs'âfü)'t-tullâb bi-şerhi tertîbi's-Şihâb*. Kudâî'nin *Şihâbü'l-aḥbâr*'inin şerhedildiği bu çalışmanın bir nüshası Ârif Hikmet Kütüphanesi'nde (nr. 361/13/232), diğer bir nüshası da Dârü'l-kütübü'l-Mısriyye'de (Brockelmann, GAL

*Suppl.*, II, 417) bulunmaktadır. Münâvî'nin *Ref'u'n-niḳâb 'an Kitâbi's-Şihâb li'l-Ḳudâ'î* adlı bir çalışması daha vardır (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 225; Lâleli, nr. 453). **9.** (*el-Mecmû'u'l-Fâ'ik min (ḥ) ḥadîsi ḥâtimeḥi rusüli'l-ḥalâ'ik*). Bu eserde de kısa hadisler derlenmiş ve sıhhat dereceleri gösterilmiştir. Escorial Library'den (Madrid) alınmış bir mikrofilm de el-Câmiatü'l-İslâmiyye'de (Medine) kayıtlıdır (nr. 743). **10.** *Tahrîcü'l-ehâdisi'l-erba'in* (Riyad Câmiatü'l-İmâm Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye, nr. 2119, mikrofilm). Münâvî'nin, Nevevî'nin kırk hadisi üzerine yapılan en güzel şerhlerden biri olduğu söylenen (Abdülhay el-Kettânî, II, 562) *Şerḥu'l-Erba'ini'n-Neveviyye'si* ile *Şerḥu'l-ehâdisi'n-nebeviyye'si* de (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 492) burada anılmaktadır. **11.** *el-Yevâkit ve'd-dürrer şerḥu Şerhi Nuḥbeti'l-fiker*. İbn Hacer el-Askalânî'nin *Nüzhetu'n-naẓar fi tavzihi Nuḥbeti'l-fiker*'inin hâşiyesidir. Eser üzerinde Hasan Muhammed Abacı doktora çalışması yapmış (1417/1997, Câmiatü'l-Kur'ânî'l-Kerîm ve'l-ulûmi'l-İslâmiyye [Sudan]), eseri ayrıca Ebû Abdullah Rebî' b. Muhammed es-Suûdî (I-II, Riyad 1411/1991, 1413/1993) ve Murtazâ ez-Zeyn Ahmed (I-II, Riyad 1420/1999) yayımlamıştır. Münâvî'nin *Nuḥbetü'l-fiker* üzerinde *Netîcetü'l-fiker* adlı bir şerhi daha bulunmaktadır. **12.** *Buḡyetü't-tâlibîn li-ma'rifeti iştilâhi'l-muḥaddisîn (Zehrü'n-naḍîr fi'ş-tilâhi'l-muḥaddisîn)* (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 257/6, vr. 157-187). **13.** *el-Ed'iyetü'l-mebrûre (me'sûre) bi'l-ehâdisi'l-me'sûre* (Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 1451). **14.** *İstârü'l-bedr 'an (fazileti) leyleti'l-ḳadr* (Beyazıt Devlet Ktp., nr. 239). **15.** (*Şerḥu*) *Fezâ'ilü leyleti'n-nuşf min şa'bân* (Süleymaniye Ktp., Denizli, nr. 177; İÜ Ktp., AY, nr. 6403; Dârü'l-kütübü'z-Zâhiriyye, nr. 4958). Münâvî, Ebû'l-Hasan el-Bekrî es-Siddîkî'nin şâban ayının on beşinci gecesinin faziletine dair *Nübze* adlı eserini de şerhetmiştir (Ârif Hikmet Ktp., nr. 2016; Medine el-Câmiatü'l-İslâmiyye, nr. 1059, Hizânetü Rabat'tan fotokopi). **16.** *Mesânidü's-şahâbe*. Bir nüshası İbrâhim Bessâm'ın özel kütüphanesinde (Fethu's-semâvî, neşredenin girişi, I, 46). **17.** *el-Ehâdisü'l-munteḳât mine'l-Mizân ve'l-Lisân*. Eserde Zehebî'nin *Mizânü'l-i'tidâl*'i ile İbn Hacer el-Askalânî'nin *Lisânü'l-Mizân*'ından derlenen rivayetler alfabetik olarak sıralanmış, mevzû, zayıf ve metruk olanları belirtilmiştir. *el-Munteḳâ min Lisânü'l-Mizân* da muhtemelen aynı eserdir.

**B) Fıkıh.** **1.** *Fethu'r-ra'ûfi'l-ḳâdir li-'ab-dihî hæze'l-'âcizi'l-ḳâsir*. Zekeriyâ el-Ensârî'nin İslâm muhâkeme hukukuna dair *İmâdû'r-rızâ' bi-beyânî âdâbi'l-ḳazâ'* adlı eserinin şerhidir (nşr. Abdurrahman Abdullah Avaz Bekir, I-II, Cidde 1406/1986). **2.** *Teysîrû'l-vuḳûf 'alâ ḡavâmizi aḥkâmi'l-vuḳûf*. Vakıf konusunda geniş bir çalışma olan eser üzerinde Ahmed Abdülcebbâr eş-Şa'bî'nin yaptığı doktora çalışması yayımlanmıştır (I-II, Riyad 1418/1998). **3.** *İthâfâtü'n-nâsik bi-aḥkâmi'l-menâsik* (Süleymaniye Ktp., Musallâ Medresesi, nr. 1988). **4.** *İhsânü't-tahrîr bi-şerhi't-Tahrîr*. Zekeriyâ el-Ensârî'nin *Tahrîru Tenkîhi'l-Lübâb*'inin şerhidir (Merkezü'l-Melik Faysal li'l-buhûs ve'd-dirâsâti'l-İslâmiyye, nr. 1046, Paris Bibliothèque Nationale'den mikrofilm). Münâvî ayrıca Müzenî'nin *el-Muḥtaşar*'ını şerhetmeye başlamış, ancak çalışmasını tamamlayamamıştır. **5.** *en-Nuḳûd ve'l-mekâyil ve'l-mevâzîn* (nşr. Recâ Mahmûd es-Sâmerrâî, Bağdad 1981). **6.** *el-Cevâhirü'l-muḍiyye fi beyânî'l-âdâbi's-sultâniyye* (Ârif Hikmet Ktp., nr. 3826/80/900). **7.** *Gâyetü'l-irşâd ilâ ma'rifeti aḥkâmi'l-ḥayevân ve'n-nebât ve'l-cemâd* (Ârif Hikmet Ktp., nr. 2908/25/610).

**C) Kelâm.** **1.** *Şerḥ 'alâ ḳaşideti Bed'i'l-emâlî*. Ali b. Osman el-Üşî'nin *el-Emâlî*'sinin şerhi olup nüshaları Ârif Hikmet Kütüphanesi (nr. 734/195/240) ve Dârü'l-kütübü'l-Mısriyye'de (Brockelmann, GAL *Suppl.*, II, 417) bulunmaktadır. **2.** *Şerḥu'l-Mevâkıf* (Merkezü'l-Melik Faysal li'l-buhûs ve'd-dirâsâti'l-İslâmiyye, nr. 2364, Ârif Hikmet Kütüphanesi'nden mikrofilm). **3.** *Şerḥu esmâ'illâhi'l-ḥüsnâ mine'l-Câmi'i's-şâgîr* (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 536, vr. 1-13). **4.** *el-Burhân fi delâlati ḥalki'l-insân ve'l-ḥayevân 'alâ vücûdi's-şâni'r-raḥmân* (Köprülü Ktp., Mehmed Paşa, nr. 715, vr. 57-82). Münâvî ayrıca Teftâzânî'nin *'Aḳâ'idü'n-Neseḫîyye* yazdığı *Şerḥu'l-'Aḳâ'id* üzerine *Gâyetü'l-emânî* adlı bir hâşiyeye, Burhâneddin İbn Ebû Şerîf'in *Nazmü'l-'Aḳâ'idü'n-Neseḫîyye*'sine *Şerḥu Nazmü'l-'Aḳâ'id*'i yazmıştır. Onun bu konuda *İ'lâmü'l-a'lâm bi-uşûli fenni'l-manḥik ve'l-ḳelâm*, *Şerḥu esmâ'illâhi'l-ḥüsnâ ve ḥavâşşuhâ* adlı eserlerinin de bulunduğu zikredilmiştir (Brockelmann, GAL, II, 395).

**D) Biyografi, Siyer, Şemâil.** **1.** *el-Kevâkibü'd-dürriyye fi terâcimi's-sâdeti's-şu'fiyye*. 1011 (1602-1603) yılında tamamlanan esere kerametlere dair bir girişle başlanmış, Hz. Peygamber'in ve Hulefâ-yi Râşidîn'in biyografileri verilmiş, sahâbeden



müellifin zamanına kadar olan dönem on bir tabaka halinde ele alınmış, her tabaka alfabetik olarak sıralanmak suretiyle 878 sūfinin biyografisi anlatılmıştır. Eserin ilk iki cildini Mahmūd Hasan Rebî neşretmiş (Kahire 1357/1938), tamamını ise Abdülhamîd Sâlih Hamdân yayımlamıştır (I-IV, Kahire, ts. [el-Mektebetü'l-Ezheriyye]). **Kıtap, René R. Khawam tarafından Mahomet mystique et les quatre premiers khalifes** adıyla Fransızca'ya tercüme edilmiştir (Paris 1987). **2. Tuḥfetü'l-aşfiyâ' bi-menâkıbi'l-evliyâ'**. 216 biyografi ihtiva etmektedir (Kütahya Vahîd Paşa Ktp., nr. 366). **3. el-'Ucâletü's-seniyye 'alâ El-fiyyeti's-sireti'n-nebeviyye**. Zeynüddin el-İrâkî'nin Hz. Peygamber'in hayatını ve şemâilini 1000 beyitte anlattığı *ed-Dürrü's-seniyye fî (nazmi)'s-siyeri'z-zekiyye (Nazmü'd-dürrü's-seniyye fî's-siyeri'z-zekiyye)* adlı kitabının şerhidir (nşr. İsmâil el-Ensârî, Riyad 1389/1969). Müellifin *El-fiyyetü's-sireti'n-nebeviyye* üzerinde iki şerhi bulunmaktadır. Bunlardan *el-Fütûḥâtü's-sübḥâniyye* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3272; Çorum İl Halk Ktp., nr. 1230) Abdülhay el-Kettânî'ye göre (*Fihri-sül'fehâris*, II, 562) hacimli olanın, Muhammed b. Ca'fer el-Kettânî'ye göre ise (*er-Risâletü'l-müstetrafe*, s. 409) muhtasarın adıdır. **4. Şerḥu's-şemâ'ili'n-nebeviyye ve'l-ḥaşâ'ışı'l-Muḥammediyye**. Münâvî bu çalışmasında, Tirmizî'nin *Şemâ'ilü'n-nebî'sine* İsmâdüddin el-İsferâyîni ve İbn Hacer el-Heytemî'nin yazdığı şerhleri bazı bilgiler ekleyerek ihtisar etmiştir (İstanbul 1290; Kahire 1317; nşr. Muhammed Râgıb el-Fettenî, I-II, Kahire 1318, Ali el-Kârî'nin *Cem'ü'l-vesâ'il fî şerhi's-Şemâ'il* ile birlikte). **5. er-Ravzû'l-bâsim fî şemâ'ili'l-Muşatâ' Ebi'l-Kâsim**. Tirmizî'nin *Şemâ'ilü'n-nebî'sini* geniş bilgiler ilâve etmek suretiyle ihtisar ettiği bir çalışmadır (Ârif Hikmet Ktp., nr. 929/96/242). **6. Şerḥu'l-Ḥaşâ'ış**. Münâvî, Süyûtî'nin *el-Ḥaşâ'ışü's-suğrâ* olarak da bilinen *Ünmûze-cü'l-lebîb fî ḥaşâ'ışı'l-ḥabîb* adlı eserini üç defa şerhetmiş, birine *Fethu'r-ra'ûfi'l-mücib bi-şerhi'l-ḥaşâ'ışı'l-ḥabîb* (Muhîb-bî, II, 414), daha hacimli olana *Tavzîḥu Fethi'r-ra'ûfi'l-mücib* (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 467, Mihrişah, nr. 64), üçüncü şerhine de *el-'Ucâletü's-seniyye 'ale'l-Ḥaşâ'ışı'n-nebeviyye* (Beyazıt Devlet Ktp., nr. 1118; Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 4405) adını vermiştir (Ahmed eş-Şerkâvî İkbâl, s. 94). **7. İthâfî's-sâ'il bimâ li-Fâṭmete mine'l-menâkıb: Seyyidetü nisâ'i ehlil-cenne Fâṭmetü'z-Zehrâ'** (nşr. Abdüllatif Âşûr, Bulak 1407/1987). **8. Şerḥu's-Şifâ'**. Kâdî İyâz'ın eserinin birinci ba-

binin şerhidir (Merkezü'l-Melik Faysal li'l-buhûs ve'd-dirâsâti'l-İslâmiyye, nr. 1957, Paris Bibliothèque Nationale'den mikrofilm). **9. İrgâmü evliyâ'i's-şeytân bi-zikri menâkıbi evliyâ'ir-raḥmân (eṭ-Tabakâtü's-şüfiyye)** (Ârif Hikmet Ktp., nr. 3754/8/900). **10. Menâkıbü's-Şâfi'i** (Dârü'l-kütübü'l-Misriyye, Menâkıb, nr. 5609).

**E) Ahlâk ve Tasavvuf. 1. ed-Dürrü'l-menḍûd fî zemmi'l-buḥl ve medḥi'l-cûd** (nşr. Ebü'l-Fazl el-Huveynî, Tanta 1410/1990). **2. Tezkiretü üli'l-elbâb bi-mâ'rifeti'l-âdâb (el-Âdâb, Âdâbü'l-ekl ve's-şerâb ve'l-melbes ve'l-menâm ve 'iş-reti'n-nisâ' ve âdâbi terbiyyeti'l-evlâd ve'l-ḥuddâm)**. Nüshaları Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Reîsülküttâb Mustafa Efendi, nr. 446), Dârü'l-kütübü'l-Misriyye (Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 417) ve Mektebetü Câmîati Ümmi'l-kurâ el-Merkeziyye'de (nr. 4/125) bulunmaktadır. **3. Fethu'r-ra'ûfi'l-cevâd bi-şerhi Manzûmeti İbni'l-İmâd**. Akfefsî'nin yemek yeme âdâbına dair manzumisinin şerhidir (Ârif Hikmet Ktp., nr. 1390/162/810; ayrıca bk. Brockelmann, *GAL*, II, 395; *Suppl.*, II, 417). **4. ed-Dürrerü'l-cevheriyye fî şerhi'l-Hikemi'l-'Aṭâ'iyye**. Şâzeliyye şeyhlerinden İbn Atâullah el-İskenderî'nin hikmetli sözlerinin şerhidir (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1353, vr. 106-236; İÜ Ktp., AY, nr. 943). Münâvî, Müttaki el-Hindî'nin yine aynı eser hakkındaki bir çalışmasıyla muhtemelen *en-Nehcü'l-etem fî tebvîbi'l-Hikem* ile ilgili olarak *Fethu'l-hakîmi'l-hikem fî tertîb ve şerhi (bi-şerhi tertîbi)'l-Hikem* isimli bir eser yazmış, ayrıca Hâce Abdullah Herevî'nin *Menâzilü's-sâ'irîn* adlı kitabını da şerhetmiştir.

**F) Dil ve Edebiyat. 1. Şerḥu Ḥuṭbeti'l-Kâmûs** (Adana İl Halk Ktp., nr. 1128). Müellifin Firûzâbâdî'nin *el-Kâmûsü'l-muḥîṭ*'ine bir şerh yazdığı, dâl veya zâl harflerine kadar geldiği halde çalışmasını tamamlamadığı belirtilmekte ve bu eserin Ârif Hikmet Kütüphanesi'nde (nr. 2363, 2364) bulunduğu bilinmektedir. **2. 'İmâdü'l-belâga (Kitâbü'l-Emsâl)**. (Ârif Hikmet Ktp., nr. 2784/99/416). Münâvî ayrıca *İḥkâmü'l-esâs fi'ḥtişâri'l-Esâs* adlı eserinde Zemahşerî'nin *Esâsü'l-belâga'sını* ihtisar ederek Cevherî'nin *Şihâḥu'l-luğa'sı* tarzında tertip etmiş, Süyûtî'nin *eş-Şem'atü'l-mudḥ'e fi 'ilmi'l-'Arabîyye'si* üzerine de *el-Muḥâḍaratü'l-vefiyye* adıyla bir çalışma yapmıştır.

**G) Felsefe, Tıp. 1. Şerḥu'l-Kaşidetü'l-'ayniyye (Şerḥu Kaşidetü İbn Sinâ fi ḥaḳıkatü'n-nefsi'n-nâṭıka, Şerḥu Kaşidetü'n-**

*Nefs)*. İbn Sinâ'nın *el-Kaşidetü'l-'ayniyyetü'r-rûḥiyye fî'n-nefs*'inin şerhidir (Kahire 1318, *Kaşidetü'n-Nefs* adıyla). **2. et-Tevkîf 'alâ mühimmâti't-te'ârîf**. Çeşitli ilimlere dair alfabetik terimler sözlüğü olup büyük ölçüde Seyyid Şerîf el-Cürçânî'nin *et-Ta'rîfâtı'na* dayanmakta, onda bulunmayan daha pek çok tarifi de kapsamaktadır (nşr. Muhammed Rıdvân ed-Dâye, Beyrut 1410/1990). **3. en-Nüzhetü'z-zehiyye fî aḥkâmî'l-ḥammâmi's-şer'iyye ve't-ṭıbbiyye**. Üç bölümden meydana gelen eserde hamamla ilgili şiir ve hikâyelere de yer verilmiştir (nşr. Abdülhamîd Sâlih Hamdân, Kahire 1408/1987). Münâvî'nin bunlardan başka *Buḡyetü'l-muḥtâc ilâ ma'rifeti uşûli't-ṭıbb ve'l-'ilâc ve Kitâb fi't-teşriḥ ve'r-rûḥ ve mâ bihi fesâdü'l-insân* adlı eserleri zikredilmektedir. Onun akaid, usûl-i fıkḥ, ferâiz, nahiv, teşriḥ, tıp, hey'et, tecvid ve tasavvufu ilgili konuları bir araya getirdiği *Kitâb Câmî' li-'aşreti 'ulûm*, ayrıca *eş-Şafve bi-menâkıbi Âli beyti'n-nübüvve* (Abdülhay el-Kettânî, II, 562) ve *Kitâb fi't-tafzîl beyne'l-melek ve'l-insân* gibi eserlerinin günümüze ulaşmış olmadığı bilinmemektedir.

#### BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Abdür-raûf el-Münâvî, *el-Fethu's-semâvi bi-tahrîci eḥâdîşi Tefsiri'l-Kâdî el-Beyzâvî* (nşr. Ahmed Mücteba b. Nezir Âlim es-Selefi), Riyad 1409, neşredenin girişi, I, 17-48; a.mlf., *el-Yevâkit ve'd-dürrer fî şerhi Nuḥbeti İbn Hacer* (nşr. Murtazâ ez-Zeyn Ahmed), Riyad 1420/1999, neşredenin girişi, I, 59-68; a.mlf., *Fethu'r-ra'ûfi'l-kâdir li-'abdihî ḥâze'l-'âcizi'l-kâşir* (nşr. Abdurrahman Abdullah Avaz Bekir), Cidde 1406/1986, neşredenin girişi, I, 23-30; a.mlf., *el-Keṭâ-kib*, neşredenin girişi, s. c-m; a.mlf., *et-Tevkîf 'alâ mühimmâti't-te'ârîf* (nşr. M. Rıdvân ed-Dâye), Beyrut 1410/1990, neşredenin girişi, s. 5-8; *Keşfü'z-zunûn*, I, 71, 193, 408, 508, 560, 597, 617, 675, 705, 734, 747; II, 1190, 1714, 1923, 1936, 1942; Muhibbî, *Ḥulâşatü'l-eşer*, II, 193-195, 412-416; Kâdirî, *Neşrü'l-meşânî*, IV, 1737-1738; Serkîs, *Mu'cem*, II, 1798-1799; Brockelmann, *GAL*, II, 393-395; *Suppl.*, II, 417; *İzâḥu'l-meknûn*, I, 510-511; Ebü'l-Feyz İbnü's-Sıddîk, *'Alî b. Ebi Tâlib: İmâmü'l-'arîfin* (nşr. Ahmed Muhammed Mürsî), Kahire 1389/1969, neşredenin girişi, s. 17; Ahmed eş-Şerkâvî İkbâl, *Mektebetü'l-Celâl es-Süyûtî*, Rabat 1397/1977, s. 94; Abdülhay el-Kettânî, *Fihri-sül'fehâris*, II, 560-562; Zirikî, *el-'A'lâm* (Fethullah), VI, 204; Sâlihîyye, *el-Mu'cemü's-şâmil*, V, 166-168; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 215, 294, 385, 387, 402, 405, 409, 412, 433, 440; Ebü Muhammed Abdülmeḥdî b. Abdülhâdî, *Ṭuruḳu tahrîci ḥadîşi Resûlillâh*, Kahire, ts. (Dârü'l-i'tisâm), s. 55-64; Cl. Gilliot, "Textes arabes anciens édités en Egypte au cours des années 1985 à 1987", *MIDEO*, XX (1991), s. 375-376; A. Saleh Hamdan, "al-Munâwî", *EP* (Fr.), VII, 565-566.

